

סקר רפת החלב לשנת חלק ב', הרפת המשפחתית

מאמר שני בסדרה ובו מובאים הממצאים הדינים ברפת המשפחתית, כפי שנסקרו ב-2003 והשוואתם לאלה שנסקרו ב-1999

הרפורמה הראשונה. התהליך הביא לרפת משפחתית ממוצעת גדולה, בכמעט 30%, לעומת הרפת הממוצעת בשנת 1999.

לוח 2. התפלגות הרפתות המשפחתיות על פי גודל העדר, ב-1999 וב-2003.

פרות לרפת	1999	2003
עד 40	34.4%	18.8%
41-50	29.5%	24.7%
סה"כ ביניים	63.9%	43.5%
51-60	19.9%	24.7%
61-70	10.3%	7.6%
מעל 70	5.9%	24.2%
סה"כ	100.0%	100.0%
ממוצע פרות לרפת	47.7	61.6

בלוח 3. מוצגים מאפייני ייצור ובתרישים 1. סיכום הוצאות הייצור לליטר חלב, ברפת המשפחתית, לפי קבוצות גודל. ברפתות הגדולות תנובת חלב גבוהה יותר, הוצאות הייצור נמוכות יותר, ויש שיעור קטן יותר של עבודה עצמית. ניתוח נתוני התעסוקה, מצביע על כך שהרפת הקטנה צורכת תעסוקה מלאה, וזו מתבצעת ביחס של 20:80 (בעל הרפת והעבודה השכירה). רפתן מסוג זה מסוגל לעסוק בעבודה בענפים אחרים והתחלקות בין הענפים עם עובד שכיר על פי הצורך. רפתות עד 70 פרות זקוקות לנוכחות כמעט מלאה של בעל הרפת ותגבור הולך ועולה של העבודה השכירה. יעילות הרפת הגדולה יותר בהקשר העבודה, איננה מתבטאת במספר ימי העבודה הכולל, אלא בעלויות הנחסכות על ידי העסקת עבודה שכירה.

בתרישים 2. מוצגת התפלגות הוצאות הייצור (מחירי 2003, אג' / ליטר) ברפת המשפחתית, לפי קבוצות גודל. כידוע, מחיר החלב נקבע בהתאם לרמת ההוצאות הממוצעת הארצית. פילוג סעיפי ההוצאה של הרפתות לפי גודלן, מול מחיר החלב הנובע מרמת ההוצאה הארצית, מציג את רמת כיסוי ההוצאות בכל קבוצת גודל. ניתן לראות שכל הרפתות מכסות את ההוצאה המשתנה והוצאות העבודה (השכירה והעצמית), אך לא בכל קבוצת הגודל מצליחות לכסות את הוצאות ההון. ממצא זה משקף

המשק המשפחתי - נתונים כלליים

לוח 1. נתוני המשק המשפחתי הממוצע ב-1999 וב-2003.

2003	1999	
879	1,137	מספר רפתות
462	480	סה"כ ייצור חלב במגזר (מיליוני ליטר / שנה)
526	423	ממוצע ייצור חלב לרפת (אלפי ליטר / שנה)
62	48	ממוצע פרות לרפת
8,529	8,865	ממוצע תנובת חלב לפרה / שנה (ליטר)
3.62%	3.34%	אחוז שומן
3.22%	3.14%	אחוז חלבון
171.7	178.5	הוצאות ייצור (אג' לליטר)

התפלגות המשק המשפחתי על פי גודל העדר

עקב השינויים שחלו, סקר 2003 מקבץ את קבוצות הגודל באופן שונה במעט מזה שבוצע בסקר 1999. ממצאי הביצועים והרווחיות לקבוצות הגודל השונות מופיעים לכן, על פי ההקבצה החדשה. הניתוח מתייחס לסקר 2003, ולהקבצה הישנה וכך נערכת השוואה לשנת הסקר הקודמת.

בתקופת הרפורמה חל ריכוז משמעותי של הייצור בסקטור זה, עקב סגירת רפתות בגין מכירת המכסה וכן הקמת שותפויות בין היצרנים. כפי שמוצג בלוח 2. חלקן היחסי של הרפתות המחזיקות עד 50 פרות ירד מ-63% ל-44% בשנת 2003. קבוצת הרפתות הקטנות (עד 40 פרות) הצטמצמה לחצי לעומת שנת 1999, שהייתה שנת

לוח 3. מאפייני ייצור של הרפת המשפחתית, לפי קבוצות גודל

ממוצע מס. פרות	ממוצע ייצור חלב (אלפי ליטר/שנה)	ממוצע תנובת חלב (ליטר/פרה/שנה)	ימי עבודה לפרה/שנה	מזה - עצמי
עד 40	283	8,182	10.94	8.71
50-41	361	7,891	9.02	7.57
60-51	477	8,615	9.81	6.52
90-61	619	8,577	10.70	5.40
מעל 90	1,018	8,925	9.20	4.96
סה"כ	526	8,529	9.74	6.26

את הקושי של הרפתות הקטנות בכניסה לרפורמה. מבנה ההוצאות שלהן איננו מאפשר החזר השקעה מתוך מחיר החלב - לפחות עד שההשקעה תבשיל ותניב יעילות גדולה יותר בייצור החלב. רפתות אלו יכולות לממן את ההשקעה מתוך מחיר החלב רק במחיר של הפרשת שכר עבודה נמוך יותר לאורך זמן - ומכאן הקושי.

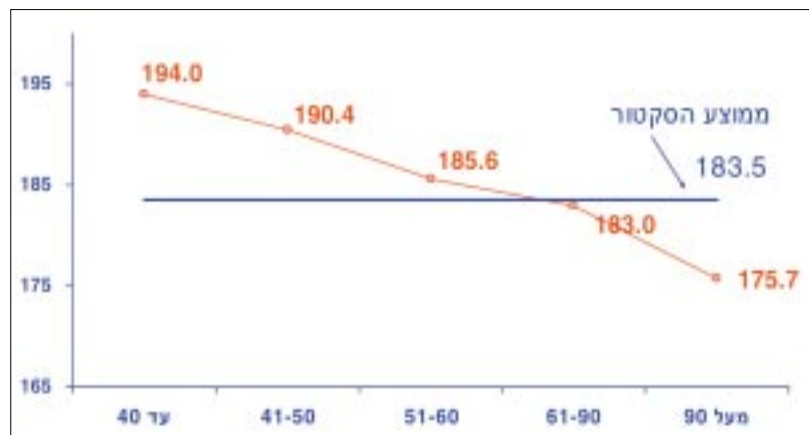
בתרשים 3. מוצגת השוואת ביצועי הרפתות באותם מקבצי גודל בשתי שנות הסקר. קבוצות הגודל המצביעות על ירידה ריאלית ברמת הוצאות הייצור לאלו שבין 50 ל-70 פרות בעדר. קבוצת הרפתות הקטנות (עד 40 פרות לעדר) נשארה ברמת הוצאות דומה. ברפתות עם יותר מ-70 פרות, רמת הוצאות הייצור הייתה גבוהה יותר ב-2003 מאשר ב-1999.

הנתונים מצביעים, אמנם לא ברצף מושלם, על יתרון לגודל וכן רווחיות טובה יותר לרפתות עם תנובת חלב גבוהה יותר

התפלגות הרפת המשפחתית על פי הרווחיות

שיעור משקי החלב שהראו יתרת רווח לאחר זקיפת כל הוצאות העבודה וההון היה 9.4% לכ-43% מהרפתות יתרה חיובית לאחר הפרשת תמורת העבודה העצמית (כ-60 אלפי שקלים לרפת בשנה). יתרת הרפתות (47.6%) אינן מכסות את מלוא התמורה לעבודה, לא כל שכן הוצאות ההון. הרווחיות גבוהה יותר

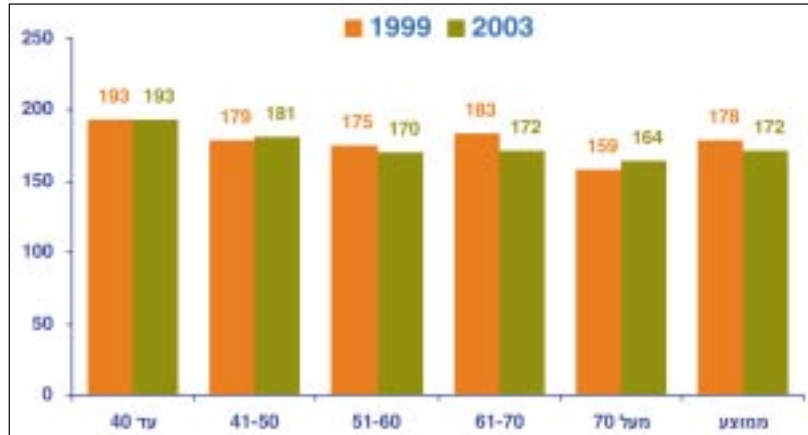
תרשים 1. הוצאות ייצור (מחירי 2003, אג' ליטר) ברפת המשפחתית, לפי קבוצות גודל

תרשים 2. התפלגות הוצאות הייצור (מחירי 2003, אג' ליטר) ברפת המשפחתית, לפי קבוצות גודל. הקו האדום מציג את הוצאת הייצור הממוצעת הארצית, לליטר חלב

תרשים 3. השוואת הוצאות ייצור (מחירי 2003, אג' / ליטר) על פי גודל רפת, בסקרי 1999 ו-2003

מהרפתות מייצרות ברמה שמעל 9,000 ליטר לפרה בשנה.

כאמור, נתוני ההוצאות והרווחיות מצביעים על יתרון למשקים בעלי רמות התנובה הגבוהות. אין הדבר אומר כמובן שרמת התנובה היא הגורם לתוצאה הכלכלית הטובה יותר, ובהחלט יתכן כי רמת התנובה הגבוהה משקפת רמת ממשק וניהול טובים יותר המביאים כשלעצמם יתרון ברמת הרווחיות. יחד עם זאת, הקבוצה היעילה ביותר ובעלת הרווחיות הטובה ביותר איננה בשיא התנובה.

התפלגות הרפת המשפחתית על פי האזורים

בתרשים 4. מוצג פיזור הרפתות המשפחתיות באזורי הארץ השונים. התרשים מצביע על כך שרפתות הגליל המערבי הן בעלות העדרים הקטנים ביותר (כממוצע אזורי), ואילו הרפתות הדרומיות הן בגודל עדר והיקף ייצור חלב גדולים יחסית. ממוצע רפתות אזור המרכז סיימו את שנת 2003 ברווח של כ-2 אגורות לליטר, לעומת כל יתר האזורים בהם יתרת הרווח היא שלילית. אזור הגליל המערבי בו מרוכזות כמעט 7% מהרפתות המשפחתיות מציג גם רמת הוצאות הגבוהה ביותר וכן את הרווחיות הנמוכה.

התפלגות הרפת המשפחתית על פי התנובה

בלוח 5. מוצגת התפלגות הרפתות המשפחתיות על פי תנובת החלב השנתית ונותנת הבחנת גודל משמעותית, וכן מצביעה על יתרון בולט ברמת הוצאות הייצור והרווחיות. שליש מהרפתות הציגו תנובת חלב נמוכה מ-8,000 ליטר לפרה בשנה, ואילו 25%

ברפתות הגדולות, עקב יתרון ברמת ההכנסות (מחיר חלב גבוה יותר) ורמה נמוכה יותר של תשומה ישירה. הנתונים מצביעים, אמנם לא ברצף מושלם, על יתרון לגודל וכן רווחיות טובה יותר לרפתות עם תנובת חלב גבוהה יותר. ריכוז נתוני הרווחיות ומאפייני רפתות אלו מובאים בלוח 4.

התפלגות הרפת המשפחתית על פי הוצאות

בחינת הרפתות על פי דירוג רמת הוצאות הייצור, המוצגת בתרשים 5. ובלוח 6. ממקד אותן לפי רמת היעילות ומפנה אותנו למאפיינים של קבוצות היעילות השונות. לצורך כך, הרפתות חולקו לשש קבוצות שוות על פי הוצאות הייצור לליטר חלב. מתקבל כי הקבוצה היעילה ביותר איננה בעלת העדר הגדול ביותר, אולם היא בעלת התנובה הגבוהה ביותר, וכן יעילה יותר מהקבוצות

לוח 4. התפלגות הרפתות המשפחתיות על פי רמת הרווחיות

אלפי שקלים בשנה						
אחוז מהרפתות	יתרה לעבודה	יתרה להון	פרות בעדר	ייצור חלב (אלפי ליטר/שנה)	תנובת חלב לפרה/שנה	רפתות ברווח
9.4%	480	286	88	809	9,186	רפתות ברווח
15.9%	240	86	62	544	8,799	רפתות בהפסד 1
27.2%	225	40	70	597	8,536	רפתות בהפסד 2
19.9%	141	-20	59	478	8,044	רפתות בהפסד 3
27.5%	61	-89	46	383	8,330	רפתות בהפסד 4
100.0%	189	23	62	526	8,529	סה"כ

לוח 5. התפלגות הרפתות המשפחתיות על פי רמת תנובת חלב לפרה לשנה

אחוז מכלל הרפתות	פרות לרפת	ייצור חלב (אלפי ליטר)	תנובה לפרה (ליטר לשנה)	תשומה ישירה (אג' לליטר)	ס"ה הוצאות (אג' לליטר)	יתרה לעבודה והון (אלפי ש"ח לשנה)	יתרה להון (אלפי ש"ח לשנה)
33%	54	398	7,324	124.9	192.9	112	20
19%	54	444	8,274	119.7	186.0	146	29
23%	63	549	8,755	118.6	181.2	213	82
15%	75	693	9,198	114.7	175.4	338	166
10%	77	779	10,175	118.1	180.3	242	47
100%	62	526	8,529	119.5	183.5	189	23

האחרות במספר ימי העבודה. הקבוצה הפחות יעילה, מייצגת רפתות קטנות יחסית של 45 פרות לעדר, וכן תנובת חלב נמוכה. יש לציין, שהמדרג המתקבל בין הקבוצות הוא גבוה למדי, בין הקבוצה הפחות יעילה לזו היעילה ביותר מתקיים פער של מעל ל-30%. הפער נמוך אך במעט ביחס לתשומה המשתנה הישירה, כלומר, הבדלי היעילות מתקיימים לא רק ברמה הקשורה לגודל. ■

תרשים 4. הוצאות ייצור (מחירי 2003, אג'//ליטר) של הרפתות המשפחתיות על פי האזורים

תרשים 5. התפלגות הוצאות הייצור (מחירי 2003, אג'//ליטר) ברפתות המשפחתיות, על פי קבוצות יעילות. הקו האדום מציג את הוצאת הייצור הממוצעת הארצית, לליטר חלב.

לוח 6. מאפיינים של רפתות משפחתיות, בהתפלגות על פי הוצאות הייצור לליטר חלב.

קבוצת רפתות	1	2	3	4	5	6
הוצאות לליטר (אג')	158.6	173.6	179.5	186.6	194.7	210.2
פרות לרפת	69	76	67	63	61	45
חלב לרפת (אלפי ליטר)	628	662	561	531	519	361
תנובת לפרה (ליטר/שנה)	9,071	8,737	8,397	8,367	8,520	8,072